УДК 811.11+311:811.929.3

Пуленко І. А.,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Військової академії

Сазикіна Т. П.,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри професійної англійської мови Одеського національного морського університету

РІЗНІ ГРАНІ ІНТЕНСИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглядаються різні лінгвістичні та методичні особливості методу інтенсивного навчання англійської мови. Порівнюються традиційні й новітні методики викладання; особлива увага приділяється інтерактивним методам навчання.

Ключові слова: англійська мова, інтенсивний метод, інтерактивні методи, рольові ігри, комунікативний підхід.

Постановка проблеми. Для успішного спілкування сучасному спеціалісту, окрім фонових історичних і культурних знань, уміння активно вживати потрібні лексичні та граматичні структури, необхідно досягти такого рівня володіння іноземною мовою, який дає змогу гнучко реагувати на непередбачувані зміни під час бесіди, швидко визначати адекватну лінію мовної поведінки, без помилок обирати конкретні мовні засоби [2, с. 15]. Педагогічна мета навчання будь-якої дисципліни безпосередньо випливає із соціальної мети й соціальної сутності навчання. Нові вимоги суспільства до освіти, точніше, до рівня освіченості та розвитку особистості, нові умови життя диктують потребу щодо змін методів викладання.

Методика викладання іноземної мови пройшла довгий шлях розвитку від реформи початку минулого століття до реформи сьогодення. Актуальність інтенсивного навчання іноземних мов доведена вже протягом довгого часу, але це питання не втрачає важливості. Поняття «інтенсивне навчання» взагалі означає те, що студент приділяє навчанню багато годин на день протягом короткого періоду часу. Однак у цьому розумінні інтенсивного навчання криється багато невизначеного, наприклад, яким сферам іноземної мови треба приділяти увагу, а якими нехтувати; скільки часу краще вивчати певні аспекти; як саме вивчати ці аспекти тощо.

Метод інтенсивного навчання за допомогою занурення було розроблено наприкінці 1970-х – на початку 1980-х років минулого століття на основі концепції Г. Лозанова та Г. Китайгородської. Цей метод передбачав активізацію особистого й колективного запровадження навчального матеріалу та практики оволодіння ним у різних комунікативних ситуаціях, мобілізацію прихованих психологічних резервів. Однак і цей метод мав невирішені й дискусійні аспекти, оскільки він не передбачав самостійну домашню роботу, систему тренувальних вправ, що виробляють мовний автоматизм. Частково ідеї Г. Лозанова та Г. Китайгородської були використані під час розробки інших методів інтенсивного навчання мов. Зазвичай такий метод означає, що традиційна програма курсу скорочена, у ній залишено тільки найважливіші (на думку розробників) базові чи деякі найчастотніші теми. Щодо англійської мови, то розробники можуть назвати курс інтенсивним, якщо, наприклад, він включає граматику в скороченому стислому вигляді. Інший курс можна назвати інтенсивним, якщо його метою є підготовка студента за якоюсь невеликою темою, наприклад, проведення бізнес-презентації та спілкування на цю тему [1]. Значний внесок у розвиток інтенсивного методу навчання було зроблено О. Вербицьким, О. Леонтьєвим, О. Матюшкіним, Т. Кудрявцевим.

Предметом дослідження є інтенсивне навчання іноземних мов. Об'єктом вивчення слугують дистанційні курси навчання декількох вишів м. Одеси та британські підручники англійської мови (Cambridge, Oxford, видавництв Longman, Pearson). Мета статті – вивчення різних сторін інтенсивного методу навчання англійській мові з погляду методики й аспектів мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Докорінні зрушення в підході до навчання іноземної мови пов'язані з виникненням соціальної потреби в практичному, часом утилітарному володінні іноземною мовою. Першочерговим завданням для фахівців усіх напрямів діяльності (зазвичай за винятком саме філологів) стало формування мовленнєвих дій, мовленнєвих умінь, мовленнєвої поведінки, а не вивчення системи мови. Поява методів викладання, що орієнтовані на досягнення практичних результатів, було детерміновано новими психологічними й лінгвістичними теоріями (Дж. Уотсон, Л. Блумфілд, Е. Торндайк, К. Коффка). Однак поряд із виникненням нових методів граматико-перекладний метод, який часто називають «традиційним», продовжував домінувати у наших вищих навчальних закладах. Його «кроки» можна знайти й сьогодні в програмах із викладання нерідних мов і підручниках, що видаються, хоча, вочевидь, уже доведено, що навіть багаторічне навчання в межах цього методу не формує комунікативної компетентності.

Завдання навчити студентів швидко оволодіти вміннями та навичками для отримання достатньої комунікативної компетентності намагалися вирішити представники суто аудіолінгвального й аудіовізуального інтенсивних методів навчання. Проте психологами, лінгвістами та викладачами іноземних мов були виявлені недоліки цих методів. Вони зводяться до такого: для аудіолінгвального напряму характерне надмірне захоплення суто механічними вправами; мала кількість мовленнєвих вправ; недооцінка ролі рідної мови й індивідуальних особливостей тих, хто навчається; невиправданий розрив у навчанні усного й письмового володіння іноземною мовою. Для прибічників аудіовізуального методу притаманне знову-таки виключення рідної мови, семантизація мовленнєвого матеріалу тільки за допомогою зорового уявлення, відрив навчання усного мовлення від навчання читання й письма. Незважаючи на це,

такі принципові положення обох напрямів, як пріоритет усного мовлення та відбір базисних моделей і мовленнєвих зразків, а також принципи ситуативності й глобальності навчання в аудіовізуальному методі, безсумнівно, позитивно вплинули на подальший розвиток методики викладання іноземних мов.

Визначальним в інтенсивному методі стає не заучування лексики та граматичних правил, а реалізація мовних потреб тих, хто навчається, здійснення ними власних комунікативних намірів. При такому підході особливої гостроти набувають проблеми мотивації навчання. Мотивація – це те, що виділяється сьогодні методистами й лінгвістами всього світу як необхідна передумова та умова успішного оволодіння мовою.

Низка напрямів сучасної психологічної й педагогічної теорії визначає процес навчання як взаємно опосередковану активність викладача і того, хто навчається. Соціальною проблемою сучасної педагогічної психології стає проблема діалогу в навчанні чи проблема педагогічного спілкування (О. Бодалєв, В. Ляудис, Л. Петровська та ін.). Зростає інтерес до групових і колективних форм пізнавальної діяльності. Визначилась також тенденція переходу від інформативних до так званих активних форм і методів навчання з включенням елементів проблемності, дослідницького пошуку, на відміну від жорстких засобів управління навчально-виховним процесом, на користь розвивальних, активізувальних, інтенсивних, ігрових (О. Вербицький, О. Леонтьєв, О. Матюшкін, Т. Кудрявцев).

З метою інтенсивного вивчення іноземної мови студенти повинні оволодіти певними групами комунікативних стратегій. Стратегії діляться на групи й мають певні правила. Перше правило базується на дотриманні загальних вимог на організаційно-комунікативному рівні та передбачає знання структури процесу спілкування й допустимої тематики. Друге правило передбачає знання стратегій, які дають змогу вживати різні мовні засоби (у тому числі формули спілкування) та відповідають поставленим комунікативним завданням. Кожна з комунікативних стратегій має відповідне лінгвістичне оформлення, яке викладач іноземної мови повинен практично закріплювати на заняттях [2, с. 16].

Якість освіти визначається станом і результативністю процесу викладання, його відповідністю вимогам і очікуванням суспільства. Воно обов'язково включає соціальний складник, який передбачає інтелектуальний розвиток того, хто навчається, і його мотивацію до постійного самостійного вдосконалення. Значну роль у підвищенні якості освіти у вищих навчальних закладах відіграє використання комп'ютерних технологій [3, с. 8]. Інтенсивне використання інтерактивних методів навчання вже показало свій позитивний вплив на спрямованість цілей і змісту вищої освіти у сфері вивчення іноземних мов. Використання мультимедійних технологій дає викладачам можливість позбутися традиційних рутинних методів діяльності, креативно пояснювати навчальний матеріал і відпрацьовувати вміння та навички. Методично правильне використання інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу змінити сам процес навчання, перенести акцент із простого заучування на пізнання в процесі реалізації власних умінь і навичок [3, с. 9].

Можливе створення віртуального мультимедійного середовища навчання інтенсивної іншомовної комунікації за допомогою таких засобів:

– віртуальна медіатека з мультимедійними курсами навчання;

– віртуальна фонотека з аутентичними аудіоматеріалами іноземною мовою;

– віртуальна відеотека іноземною мовою;

– віртуальна довідкова система, що може включати багатомовні словники, лексико-граматичні довідники, мультимедійні енциклопедії;

– віртуальна бібліотека електронних посібників, методичних розробок тощо;

– мережа супутникового та локального телебачення [4].

Велику роль в інтенсифікації навчання англійської мови відіграє презентація. Поняття «презентація» стало об'єктом наукового дослідження у сфері педагогіки відносно недавно. У соціальних науках це поняття вже давно відомо, ним користуються в такий спосіб надання інформації, який не тільки дає нові знання, а й має на меті викликати довіру до них, утілити у власні переконання та вплинути на подальшу поведінку індивіда. Відомо, що презентація має на меті надання певної інформації [5, с. 20–21].

Інформація обов'язково повинна мати певний смисл. Як відомо, смисл оформлюється у свідомості людини у вигляді слів, образів і відчуттів. Людина здатна створювати новий смисл за допомогою семантики, тому Р. Мартинова пропонує називати смислову інформацію семантичною. Як указує фахівець, під час передачі семантичної інформації повинно існувати так зване «узгодження» між джерелом і приймачем сигналів смислового змісту у вигляді слів, фраз, граматичних і фразеологічних зворотів, які загальнозрозумілі, у достатніх для всіх сторін якості й обсязі [3, с. 12–13]. Це означає, що передача та прийом інформації можливі тільки за умови її лінгвістичної доступності. Інформація в різних обставинах (професійних, побутових, різних видах спілкування) доступна по-різному.

Згідно з дослідженнями науковців, в основі процесу засвоєння знань лежить повторення певного обсягу нової інформації. Саме повторення за правильної організації зумовлює поглиблене засвоєння матеріалу. Чим робота стосовно повторення активніша та осмислена, тим міцніше засвоюється матеріал. Отже, багаторазове повторення навчального матеріалу перетворює поверхові знання в міцні. Але набуття міцних знань ще не достатнє для утворення практичних знань і навичок. «Подлинное усвоение – это и овладение, и умение оперировать изученным материалом в соответствии с различными задачами, которые смогу выполнить при использовании приобретенных знаний в теоретических и практических целях» [5, с. 507].

Засвоєння презентаційного іншомовного матеріалу відбувається на основі системно-комунікативного методу та відбувається в три етапи. На першому етапі окремий лексичний або граматичний матеріал повторюється в різних режимах в усній і письмовій формах доти, доки в студентів установляться відповідні знання. Фахівці наводять розрахунки середньої необхідної кількості повторень. Показником засвоєння окремих мовних одиниць є здатність студента відтворити матеріал у тому вигляді, в якому його презентували, рідною мовою під час його сприйняття іноземною (рецептивні знання) та іноземною мовою в разі його сприйняття рідною (репродуктивні знання). Якщо наступний етап активізації матеріалу не почнеться через кілька годин, почнеться його забуття [3, с. 40]. Через дві доби первинний матеріал зберігається лише на чверть [5, с. 283].

На другому етапі той же матеріал презентується у вигляді словосполучень та окремих речень для його багаторазового повторення в різних режимах у різному мовному оточенні й у різних формах. Показником сформованості навичок є здатність кожного студента вимовити лексеми або граматичні структури

в комбінації з тими, що вивчались раніше, на рівні словосполучень і речень у темпі звичайної мови та без помилок рідною й іноземною мовами (рецептивні та репродуктивні навички). Однак швидка й безпомилкова репродукція словосполучень і речень у межах вивченого іншомовного матеріалу ще тільки слугує міцною базою для розвитку мовленнєвої діяльності [6, с. 53]. На третьому етапі розвиваються вміння використовувати іншомовний матеріал, що вивчається, комплексно в усіх видах мовленнєвої діяльності. Отже, на цьому етапі іншомовний матеріал використовується не в заучених текстах, а у вільному смисловому викладі [5, с. 507].

У більшості провідних англомовних шкіл світу, у тому числі Оксфордської, Кембриджської та Лондонської шкіл, використовується комунікативний підхід. Такий підхід має на меті інтегрований розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (читання, письма, аудіювання, мовлення) для досягнення комунікативних цілей, іншими словами, оволодіння засобами спілкування спрямоване на практичне застосування їх у процесі спілкування. Із власного досвіду можемо сказати, що в методиці таких шкіл, хоча вони працюють по всьому світу й видають загальнорозповсюджені підручники, також є недоліки. У них часто комунікативність підміняється наданням інформації, тобто фактичним матеріалом. Наприклад, яке з наукових досягнень ви б узяли в давні часи; розкажіть про відомого актора/спортсмена; які видатні місця у Великій Британії ви б порадили відвідати (розповідь на 3–5 хвилин); або назвіть вимоги до працівників вашої майбутньої фірми; сформуйте девіз майбутнього підприємства (протягом декількох хвилин). Це орієнтація, по-перше, на пам'ять, по-друге, на вміння красномовно подати вивчений матеріал, але це не спілкування. Це завчений монолог, дуже часто складений учителем, який ніяк не стосується думок чи поглядів того, хто навчається, а результат репетирування певних тем. Дуже часто такі теми навіть викликають власне роздратування, наприклад: що ви будете робити в останній день світу? тощо.

Основними прийомами інтенсивного навчання іноземної мови є рольові/ділові ігри, ситуаційні завдання, які є засобами спілкування (фонетичним, лексичним, граматичним). Особливу увагу методисти приділяють рольовим іграм. «Рольова гра – це умовне відтворення її учасниками справжньої практичної діяльності людей, створення умов реального спілкування» [6, с. 52]. Рольова/ділова гра мотивує розумову діяльність, навчає формулювати мету й кінцевий результат діяльності, що корисно для професійної діяльності загалом. Тут дуже важливим є принцип інтерактивності, оскільки в умовах групової взаємодії відбувається створення спільного мовного фонду в межах цієї сфери спілкування, тому підвищується не тільки мотивація, а й успішність оволодіння інформацією та закріплення мовних навичок.

Уже давно обмежено використання рідної мови під час навчання іноземної, що визнано корисним. Але багато викладачів відзначають, що вивчити іноземну мову чи навчити цієї мови інших без використання рідної мови неможливо, оскільки не всі лексичні одиниці можна зобразити на малюнках, під час пояснення значення слів іноземною мовою можуть виникати нові незнайомі слова, а в процесі викладання іноземної мови в немовному вищому навчальному закладі від студентів вимагається чітке знання термінів як іноземною мовою, так і рідною (більшість яких вони на перших курсах не знають) [7; 8]. Також корисним є використання рідної мови під час вивчення граматики, оскільки тільки вивчення кліше речень у різних іншомовних граматичних часах не гарантує розуміння особливостей граматичних часів іноземної в порівнянні з рідною мовою (граматичні часи української та російської мов дуже відрізняються від часів германських і романських мов), не говорячи про модальні дієслова, інфінітив, прикметник і герундій та їх звороти.

Говорячи про інтенсивну комунікативну спрямованість навчання, не треба забувати прості граматичні й лексичні тренувальні вправи, переклад окремих фраз чи речень, оскільки такі завдання допомагають автоматизувати використання певних шаблонів, конструкцій. Треба також відпрацьовувати окремі речення, ситуації, уривки інформації (заучування зразків діалогів і монологічних висловлювань) тощо. Як уже давно відомо, відпрацьовувати та повторювати вже вивчений матеріал після його засвоєння дуже зручно за допомогою різноманітних вправ і міні-тестів.

Висновки. Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу, надмірність інформації та різного роду перевантаження, прискорення ритму життя в суспільстві, гострий дефіцит часу – така специфіка останніх десятиліть. При цьому потреба у вивченні іноземних мов, насамперед англійської, неймовірно зростає. Зараз неможливо уявити практичне оволодіння англійською без інтенсивного методу навчання. Інтенсивне навчання осмислюється багатьма спеціалістами як оптимальний засіб реалізації тенденції науково-технічного прогресу. Відображуючи основні соціальні вимоги, він пропонує реалістичний і послідовний шлях до оволодіння іншомовним спілкуванням. Результат навчання – комунікативна компетентність студентів, здатність активно і творчо брати участь у спілкуванні іноземною мовою [3].

Особливого значення та поширеності у світі вже набув метод дистанційного навчання, який також можна зарахувати до інтенсивного. Цей інноваційний напрям зумовлений високим рівнем розвитку сучасних інформаційних технологій. Водночас, говорячи про інтенсивну комунікативну спрямованість навчання, не треба забувати прості граматичні та лексичні тренувальні вправи, переклад окремих фраз чи речень, оскільки такі завдання допомагають автоматизувати використання певних шаблонів, конструкцій. Треба також відпрацьовувати окремі речення, ситуації, уривки інформації (заучування зразків діалогів і монологічних висловлювань) тощо. Як уже давно відомо, відпрацьовувати й повторювати вже вивчений матеріал після його засвоєння дуже зручно за допомогою різноманітних вправ і міні-тестів.

Наукове обґрунтування інноваційних методів виходить далеко за методичні межі, широко послуговуючись дослідженнями психології, а саме різних її галузей. Особливе місце посідає вирішення соціально-психологічних проблем: оволодіння навичками іншомовного спілкування, дослідження впливу групових процесів на успішність навчання, розвиток особистості в колективній навчальній взаємодії. Усі ці проблеми, а також роль викладача як особистості, розуміння самими студентами необхідності володіння іноземними мовами потребують подальшого вивчення та впровадження нових методів навчання як з боку педагогів-теоретиків, так і з боку викладачів-практиків, а також психологів.

Література:

1. Иванова О.В. Коммуникативные стратегии и их роль в подготовке специалистов в неязыковом вузе / О.В. Иванова, Н.Н. Черник //

Межкультурная коммуникация и профессионально ориентированное обучение иностранным языкам : материалы IV Междунар. науч. конф., посвящ. 89-летию образования Белорус. гос. ун-та, Минск, 29 окт. 2010 г. / редкол.: В.Г. Шадурский и др. – Минск : Изд. центр БГУ, 2010. – С. 15–16.

2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://shkolazhizni.ru/school/articles/30412/.
3. Мартынова Р.Ю. Методологические основы презентации как вида речевой деятельности / Р.Ю. Мартынова. – Одесса : Издательство ООО «Лерадрук», 2012. – 99 с.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pandia.ru/text/77/277/66376.php.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2009. – 713 с.
6. Мартынова Р.Ю. Пути преодоления противоречий в процессе формирования навыков и умений при обучении иностранным языкам / Р.Ю. Мартынова // Наук. вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2000. – Вип. 5–6. – С. 50–56.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/21_NNP_2010/Philologia/7063.doc.htm.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/.

Пуленко И. А., Сазыкина Т. П. Разные грани интенсивного метода обучения английскому языку

Аннотация. В статье рассматриваются лингвистические и методические особенности метода интенсивного обучения английскому языку. Сравниваются традиционные и новейшие методы преподавания; особое внимание уделяется интерактивным методам обучения.

Ключевые слова: английский язык, интенсивный метод, интерактивные методы, ролевые игры, коммуникативный подход.

Pulenko I., Sazikina T. Various aspects of the intensive method of teaching English

Summary. The article is dedicated to the linguistic and methodological peculiarities of the intensive teaching of the English language. There are compared traditional and up-to-date methods of teaching; special attention is paid to the interactive teaching methods.

Key words: English language, intensive method, interactive methods, role plays, communicative approach.